

Mihael Martens, *U požaru svetova: Ivo Andrić – jedan evropski život*. Beograd 2020: *Laguna*. **Tvrtko Jakovina**, *Budimir Lončar: od Preka do vrha svijeta*. Zaprešić 2020: *Fraktura*.

Svonašeljudsko i povijesno iskustvo, mimosvega, naposljetku ne može biti drugo doli osobno. Ne postoji drugi filter kroz koji to iskustvo možemo propustiti, što naravno ne znači da smo njegovi gospodari. Ali u tome i jest paradoks. Lakše je opisati epohu nego jedan jedini život koji se često odvija unutar, ali i pored, iznad i mimo bilo kakvih logičnih kauzalnosti. Naša historiografija upravo vapi za opisima pojedinačnih sudbina, one su pretpostavka bez koje ne može biti neke buduće sinteze. Dvije knjige koje su ove godine stigle pred čitaoce, Martensova biografija pisca Ive Andrića i Jakovinina biografija diplomata Budimira Lončara, važan su poticaj u tom pravcu. Donijele su ozbiljnost, utemeljenost, svježinu misli i stila, iskrenu istraživačku strast koja iz njih izbija. Jakovina ju je pisao dugo, a napisao ju je punokrvno, akribično, a opet pitko i čitljivo, čak zabavno. Kroz razgovore i druženje sa svojim protagonistom, a paralelno istražujući arhivske i druge dokumente, radeći na njoj 16 godina možda se i nepotrebno opravdavao zbog te vremenske duljine. Ni drugdje u svijetu slični poduhvati ne traju puno kraće, posebno kad autor radi sa živim akterom. Primjerice, novinar Charles Moore, autor recentne i vrlo hvaljene biografije Margaret Thatcher, pisao ju je više od 20 godina (u tri toma), još za njena života, premda s privilegijom da istraživanje dovrši i objavi tek nakon njene smrti. Takvi autorski i istraživački naponi i njihovi rezultati zaslužuju najozbiljniju refleksiju. Tako bi i ova knjiga hrvatskog povjesničara zavrijedila najšire osvrte, najskrupuloznije i najkompetentnije kritike, najpomnija iščitavanja, trajno korištenje. Šteta je što kritika u nas, kada je i ima, samo vrlo rijetko i iznimno predstavlja ono što izvorno zapravo jest: način da se nekome pomogne, a ne da ga se dokine i ukopa. S druge strane, Martensovo djelo rezultat je sedmogodišnjeg intenzivnog istraživanja, pisana je prvenstveno za njemačku publiku, u originalu objavljena 2019., a u hrvatskom, srpskom i bosanskohercegovačkom izdanju 2020. Premda ona nije, kako se s korica knjige reklamira, prva sveobuhvatna (inozemna) biografija našeg nobelovca (prethodi joj Vanita Singh Mukerji, *Ivo Andrić: a critical biography* iz 1990.), svakako je knjiga za (n)ovu generaciju.

Ove dvije knjige začudno koincidiraju, čitajući ih objelodanjuju se znakovite analogije. One govore o dvama pojedincima koji su u istom prostoru živjeli

na razmeđama vremena, posvećenima idejama i zanosima, ali i sebi, svom zvanju, egzistenciji, rastrganima okolnostima i sukobima između ideala i pragme, koji su grbavost i grubost sredine često prelamali (i od nje se branili) kroz vrlo usporedivu samodisciplinu, učtivost i, premda obojica pučkog porijekla, neku gotovo urođenu gospodstvenost. Martensova biografija je sažetija, a kvazitotalna, Jakovinina je opširnija, ali mahom profesionalna, život njenog junaka provodnik je za pisanje s elementima globalne, nacionalne i diplomatske historije. No i Martens je natprosječno veliki dio knjige posvetio upravo Andrićevoj političkoj i diplomatskoj karijeri koja je supostojala s njegovim spisateljskim zvanjem. Ono o čemu se često govori samo kao o uvodu, ili o pozadini nastanka velikog književnog djela, ovdje je zadobilo centralno mjesto.

Budimir Lončar, formiran kroz vatru Drugoga svjetskoga rata, nakon partizanskih dana pripadnik obavještajne strukture nove jugoslavenske države, tek nakon nekoliko godina ući će i u svijet diplomacije. Od tada nadalje njegov itinerar bio je svjetski, od New Yorka, Jakarte, Bonna, Washingtona, pozicije načelnika analitike i političkog planiranja Saveznog ministarstva vanjskih poslova, podsekretara za politička pitanja u istom ministarstvu, do uloge ministra vanjskih poslova (1987-1991), posljednjeg prije raspada Jugoslavije. Andrić, nakon zatočeničkih dana tijekom Prvog svjetskog rata, od mladosti jugoslavenski orijentiran, pripadnik *Mlade Bosne*, u državnu službu ulazi posredstvom Tugomira Alaupovića, nekadašnjeg franjevca, Andrićeva gimnazijskog profesora i prvog ministra vjera u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Mladi književnik će 20-ih i 30-ih godina kao diplomat službovati u Vatikanu, Bukureštu, Trstu, Grazu, Marseillesu, Parizu, Madridu, Bruxellesu, Ženevi i Berlinu. Njegove koordinate, i život uistinu su – europski. Nije bio jedini pisac u diplomaciji, bili su tu još Jovan Dučić, Rastko Petrović, Milan Rakić, Miloš Crnjanski itd., ali s vremenom će se za njega moći reći da je svakako bio najuspješniji diplomat među piscima, a najuspješniji pisac među diplomatima. Godine 1935. postat će rukovoditelj Političkog odijeljenja Ministarstva inostranih poslova, što je u hijerarhiji bila treća diplomatska funkcija, a dvije godine kasnije i zamjenik ministra koji je tada, ujedinjujući to s funkcijom premijera, bio Milan Stojadinović. Andrić mu je bio i svojevrсни neformalni savjetnik. Martens je zato to poglavlje naprosto nazvao „minister Andrić“. U diplomaciji pak rani uzor za Andrića bio je diplomat poput Velizara Ninčića, brat ranijeg jugoslavenskog ministra vanjskih poslova Momčila

Ninčića, koji mu je bio pretpostavljeni u konzulatu u Marseillesu. Ninčić je bio pijanist, esejist, romanopisac, te spadao u onu plejadu visoko sofisticiranih jugoslavenskih diplomata, ugodne inteligencije, zamjetnog smisla i osjećaja za umjetnost. U tu tradiciju upast će kasnije i sam Lončar, sklon kulturi, dobar poznavatelj slikarstva, otvoren za druženje i komunikaciju s raznovrsnim intelektualcima i umjetnicima. U poslijeratnoj Jugoslaviji istaknuti diplomat bit će i nadrealistički pjesnik Marko Ristić. Martens ističe kako u načelu distancirani Andrić ni o kome nije ostavio tako prisne i tople rečenice kao o Ristiću s kojim se u Beogradu družio tijekom Drugog svjetskog rata. Nakon toga Ristić će postati ambasador u Parizu, te će on, Radovan Zogović, i kasnije Rodoljub Čolaković, postati Andrićevi najveći zagovornici, pa i zaštitnici, u socijalističkoj Jugoslaviji. Kad se mladi Budo Lončar 1950. bude uputio na svoju prvu diplomatsku dužnost konzula i savjetnika pri UN-u u New Yorku, nekoliko dana bit će upravo Ristićev gost u Parizu. Bio je to prvi impuls koji je, tada još „zeleni“ Lončar, uhvatio o tome što znači i kakav treba biti diplomat.

Nakon smjene Stojadinovića, dok Europa odbrojava mjesece do izbijanja novog rata, Andrić odlazi na, pokazat će se, njegovu posljednju diplomatsku dužnost, upravo u Berlin. Tom prilikom von Heren, njemački ambasador u Beogradu, ustvrđuje da se radi o jednom od „politički najsposobnijih mozgova u jugoslavenskoj inostranoj službi.“ Doduše, o nekim njegovim političkim analizama i promišljanjima ostat će tragovi koje je kasnije najradije volio zamesti. Primjerice, njegov referat o opcijama Jugoslavije u odnosu na Albaniju iz 1939.: nadzirana neovisnost, teritorijalna podjela s Italijom u slučaju talijanskog napada, moguća razmjena stanovništva. Tih 12 stranica referata objavio je, tek nakon Andrićeve smrti, povjesničar Bogdan Krizman. Martens ga međutim brani: „Andrić nije išao ispred svog vremena nego mu je u potpunosti pripadao.“ On i inače ne sudi svom glavnom liku, već kroz događaje nadasve teži rekonstruirati i razumjeti njegov stav, psihološko i socijalno pozicioniranje. Jakovina je uz pomoć Budimira Lončara prvenstveno želio rekonstruirati događaje, bojeći se da mu ne izmakne informacija, djelić slagalice, Martens se više posvetio atmosferi, pozadini. No takvim pristupima vodila ih je narav njihovih protagonista. Martens rasterećen većom distancom, i od lika i od vremena, Jakovina pod većim pritiskom neposrednog doživljaja, ali i s privilegijom direktnog crpljenja. U Jakovininoj knjizi, između ostalog, dani su krokiji gotovo svih osoba iz političke povijesti druge Jugoslavije. Njih je uglavnom skicirao sam Lončar, vjerojatno i pretjerano pojednostavljeno.

Tako, ako je netko dobar organizator, onda je autokrat (Vladimir Popović), ako je odgovoran i temeljit, onda je shematičan, ne poznaje jezike (Miloš Minić), ako ima političke mudrosti ipak nema dovoljno znanja (Milka Planinc), ako je pošten i skroman, ipak ne razumije i ne poznaje svijet (Veselin Đuranović), ako je intelektualno briljantan, karakterno je težak i sujetan (Koča Popović), ako je veliki prijatelj, netko tko dobro usmjerava diplomaciju, ipak nije veliki diplomat (Mirko Tepavac) itd. Lončar, s druge strane, cijelo vrijeme djeluje kao kontrast tome. On jedini ispada trajno smiren, razuman, otvoren, širok, analitičan, ugodan, duhovit. Premda bez dvojbe u posjedu tih osobina, koje su često u dodiru s krutom okolinom vjerojatno još više dolazile do izražaja, njihova koncentracija ipak je na stranicama ove knjige stvorila svojevrsni levitirajući efekt, zbog kojega glavni lik kao da uvijek pomalo lebdi iznad ljudi i događaja, umjesto da je u njih uronjen. Ta njegova pozicija logični je rezultat metodologije uvjetovane pamćenjem, tj. povlaštenog položaja jedinog preživjelog svjedoka mnogih događaja o kojima se radi. Za Lončara to će ostati najveća prednost, ali za knjigu i njenog autora će biti (neizbježni) kompromis.

Martens pak neke od bitnih Andrićevih epizoda rekonstruira više po fotografijama nego po sjećanjima o kojima Andrić često nije ostavio traga. Primjerice, po dolasku u Berlin, samo dan nakon stupanja na ambadorski položaj, 20. travnja 1939., Andrić na vojnoj paradi sjedi odmah iza Hitlera. Martens zaključuje kako činjenica da se poslaniku jedne male zemlje daje takav značaj svjedoči o pažnji koju Hitler posvećuje Jugoslaviji, pošto mu je trebala kao saveznik da bi lakše napao Sovjetski savez. Detalj koji sugerira kako, geopolitički gledano, ni tada na djelu nisu bili razlozi dramatično drukčiji od onih u srži specijalnog tretmana poslijeratne Titove Jugoslavije. Berlinskog Andrića Martens ipak dijeli na *dnevnog* i *noćnog* koji sebe vidi kao „ranjenog sokola“ kom „okužen vazduh grudi steže, odmora nema budno oko. Sputan živim i teško dišem, sve me je manje, sve sam niže, sve je mračnije i sve teže.“ No pritišće li Andrića tada, čemu je Martens sklon, samo činjenica da je diplomat u Hitlerovu Berlinu, ili diplomatska služba uopće, njen nesrazmjer s njegovim istinskim književnim pozivom, pa i njegovom unutarnjom ličnošću i karakterom, koja je nasuprot hladnoj i učtivoj vanjštini znala biti i bijesna, ljutita, o čemu svjedoče i neki mladenački zapisi? Na to nema krajnjeg odgovora. Usprkos tome, značajno je da je Andrić, kako sažima Dušan Glišović, bio jedini čovjek u 20. stoljeću koji je osobno upoznao i Gavrila Principa, čiji je hitac u Franju Ferdinanda započeo Prvi svjetski rat, i Adolfa Hitlera koji je

otpočeo, a hitcem u samoga sebe okončao onaj Drugi. Između ta dva pucnja implodiralo je čitavo 20. stoljeće. Martens otvoreno piše i o Andrićevoj ulozi povodom potpisivanja pakta između Njemačke i Jugoslavije 1941. On u tome nije sudjelovao, ali samo zato jer mu iz Beograda, kao Stojadinovićevom kadru, nije dozvoljeno. Nema dokaza njegove zahvalnosti što je izostavljen iz tog „prljavog“ posla, koji je tad ipak imao značaj udjela u osiguranju mira, pa i opstanka Jugoslavije. Zato je i nakon 27. marta i beogradskog puča („bolje rat nego pakt“, „bolje grob nego rob“) on antešambriao berlinske kancelarije nastojeći spasiti što se spasiti da. No kotač povijesti nepovratno se zaokrenuo. Nakon toga, ponižen zbog marginalizacije i podbačaja, on traži da ga se smijeni, dok će poslije rata podržavati zabludu kako je to tražio zbog protivljenja paktu“. Andriću je dakle, Njemačka bila mjesto krajnjeg nuspjeha. Lončar će pak Bonn, u kontekstu poboljšanja odnosa između SR Njemačke i Jugoslavije 70-ih godina, smatrati svojim najuspješnijim diplomatskim poslanjem. Ipak, obe diplomatske karijere na svojim vrhuncima završit će porazima. Nemogućnošću da spriječe kovitlac događaja, rat i raspad zemlje. Andrić 1941. u Berlinu, Lončar 1991. u Beogradu. Moć se u tim trenucima izmjestila iz njihovih ruku. Andrić je zbog svoje nemoći, skrajnutosti i pesimizma kasnije, ni kriv ni dužan, nagrađen. Lončar će pak zbog svog optimizma, želje da do zadnjeg trenutka djeluje, utječe, pronade rješenje, biti na svojevrsan način kažnjen, privremeno ostati i bez domovine i bez posla. Njegov suradnik Damir Grubiša o njemu će reći kako „nije vjerovao da je moguće da se Jugoslavija raspadne, a nije vjerovao niti da je moguće očuvati je na okupu – bio je to paradoks koji je osjećao“. Andrić će do kraja ostati jugoslavenski patriot. Pod stare dane on rado potpisuje apele *Amnesty Internationala* za južnoafričke ili južnovijetnamske političke zarobljenike, ali kada ga ista organizacija 1969. zamoli da potpiše peticiju za amnestiju Mihajla Mihajlova ili 1974. za jugoslavenske političke zatvorenike on ne odgovara. „Njegov pojam o ljudskim pravima je relativan. Za protivnike jugoslovenske države on ne važi“, ističe Martens. U konačnici, za Andrića je Jugoslavija oduvijek bila bitna kao tvorba u kojoj će Srbi, Hrvati, Slovenci, Bosanci i Makedonci sami odlučivati o svojoj historiji: „Jer ako već mora biti patnje na svetu, bolje je da je Jugoslaveni nanose jedni drugima nego da im to čine Turci, Habsburgovci, Nemci, Rusi ili neki drugi okupatori“. Taj „ideal“ na svoj način će se, u neslućenju cjelosti, ostvariti tek krajem 20. stoljeća, u kolopletu događaja, u kojima je i Lončar sudjelovao, prvenstveno u neuspješnoj namjeri da osujeti ostvarenje ovakve kobi. Po nekom neumoljivom klišeju, staza do pakla opet

će biti posuta najboljim namjerama. Autor na više mjesta inzistira na stavu i procjeni da je Lončar u ljudima gledao samo dobro. Bio je dakle primjer alfa-tipa, koji neće imati problem da vidi vrlinu u drugome, ali sigurno još manje da je vidi u samome sebi. Spadao je među one ljude kojima nije problem (po) hvaliti druge jer time komuniciraju osjećaj samouvjerenosti i sigurnosti da ih drugi neće i ne može ugroziti. Nasuprot tome, oni škrti na pohvalama drugih često obilno nagrađuju vlastitu nesigurnost. Rijetki su u ovoj knjizi trenuci i svjedočanstva koja otkrivaju Lončarovu otvorenu ambiciju, želju da se reproducira i ističe u prvi plan – kao npr. ono Feđe Starčevića koji se prisjeća kako je Lončaru bilo krivo što je u rujnu 1989., na Konferenciji nesvrstanih u Beogradu, bio u drugom planu u odnosu na tadašnjeg predsjednika predsjedništva SFRJ Janeza Drnovšeka koji je, po funkciji, otvarao skup. Uostalom, Lončar je bio onaj kojeg su u kuloarima zvali *Mister Nonaligned*, najdugovječniji diplomat koji je ostao vjeran Pokretu, čak i kad je on, poslije hladnoratovske ere, izgubio na relevantnosti. Pomalo nalik onome kako je između dva rata rumunjski diplomat i ministar Nicolae Titulescu, kako piše povjesničarka Mari Žanin Čalić, bio tzv. „gospodin Društvo naroda“, u vječitoj, često donkihотовskoj, borbi da principe internacionalizma i multilaterizma iskoristi za dobro malih država i naroda (Čalić, 2020. *Jugostočna Evropa. Globalna historija*, UMHIS, 377). Stoga je i za Lončara prirodno bilo da se nađe u okruženju i misiji Ujedinjenih nacija, ondje je započeo, a naposljetku 90-ih godina i završio svoju aktivnu diplomatsku karijeru. Njega i Andrića povezuje i lik švedskog ekonomista i diplomata Daga Hammarskjölda, najmlađeg generalnog sekretara UN-a u povijesti, kad je 1953. došao na tu poziciju imao je 47 godina. Nobelovu nagradu za mir dobiva iste godine kad i Andrić svoju za književnost (1961), ali posthumno. Poginuo je u avionskoj nesreći samo mjesec dana prije svečanosti uručenja, što je Andrića tada veoma pogodilo. Lončar je bio u New Yorku upravo za vrijeme Hammarskjöldovog mandata. Desetljećima kasnije on će kumovati i odluci da se po ovom Šveđaninu nazove i Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije u Zagrebu.

No premda je Andrić svoju diplomatsku karijeru okončao 1941., a Lončar svoju započeo svega devet godina kasnije, oni su funkcionirali u bitno izmijenjenim okolnostima. U Andrićevo vrijeme ključ svjetskog rata i mira još uvijek se nalazio u Europi. Nakon 1945. Europa je podijeljena, onemoćala, zapravo sigurna u svojoj privremenoj izvjesnosti, pa i blagostanju. Fokus svjetske politike, i pratećih konflikata, pomaknuo se u druga žarišta. Jugoslavija, pa

i jugoistočna Europa, ipak su ostali svojevrsni hladnoratovski front. To je i glavni razlog što je Lončarova diplomatska karijera bila svjetska, a ne samo europska. Zato je i jedan od potencijalnih naslova knjige bio *Budimir Lončar: između blokova, nacija i otoka*, da bi bio zamjenjen možda efektivnijim, ali i pretencioznijim *Budimir Lončar: od Preka do vrha svijeta*. Lončar će svom rodnom Preku (mjesto na sjevernodalmatiskom otoku Ugljanu) ostati trajno vjeran. Andrić, samo slučajno rođen u Travniku, svojim gradom oduvijek je smatrao Višegrad u kojem je odrastao, pa vjerojatno i pokupio glavninu svoje inspiracije. Rođen kao Hrvat katolik (opet slučajno), on je kasnije optirao za srpsku nacionalnu pripadnost, možda i kroz uvjerenje da će kao Srbin lakše moći ostati jugoslavenski integralist, da te dvije identitetske komponente ondje neće dolaziti u sukob. U Hrvatskoj pak, nasuprot tome, Hrvati integralni Jugoslaveni oduvijek su djelovali kao pomalo šizofrena bića. Ili ljudi ili zli. Bez potrebe dubljeg razumijevanja, to će ostati i najveći dio Lončarova nesporazuma s dijelom hrvatske javne političke scene.

Danas, u eri u kojoj se običnim fejsbuk ili tviter statusom, iz grmlja i zasjede, s par kratkih rečenica, bez naročite argumentacije, dokaza i potkrijepljenja, može bez problema omalovažiti svakoga i svačiji trud, osobnost i rad, te postići možda i širi efekt nego tomovima ispisanih knjiga, teško je očekivati da će i ove dvije knjige staviti točku na neke od kontroverzi (pa i običnih difamacija) koje se vežu uz njihove glavne subjekte. No Andrićeva Albanija, Berlin, njegovo jugoslavenstvo i „posrbljivanje“, odnos prema orijentalnoj Bosni, Lončarov period između 1945-50., embargo u UN-u 1991., vjernost „jugoslavenskoj vokaciji“ itd., zapravo su sve postaje koje ove likove i čine životnima, zaokruženima, uopće zanimljivima. Naposljetku, život u 20. stoljeću, u „doba ekstrema“, nekontroverzan je mogao biti samo u kakvoj mišjoj rupi. No dok su se kod Andrića te kontroverze podvojenog života mogle skloniti i raspliniti u njegovom književnom djelu, pa naposljetku na pitanje „Čiji je pisac Andrić?“ sve transcendirati čestim odgovorom: „Andrić je pisac onih koji ga čitaju“, Lončar kao cjeloživotni karijerni diplomat nije imao tu vrstu alibija. Njegov lik i djelo prolaze ili padaju isključivo u sferi politike. Zato njegova glava, po nekima, pada te kobne 1991. na tumačenju glave VII. Povelje UN-a, koja govori o djelovanju u slučaju prijetnje miru, narušenja mira i čina agresije, kao temelja za uvođenje embarga na isporuku oružja Jugoslaviji. Mjera je to na koju su se države članice u pravilu pozivale samo kada su tražile zaštitu i obranu od neke druge zemlje. Lončar je, ističe Jakovina, bio prvi ministar koji

je vlastitu zemlju stavio na dnevni red, riječima: „Sada, nakon četiri decenije, mi se moramo braniti sami od sebe.“ Za rezoluciju UN-a 713, kao za poziv na mir, glasalo je svih 15 članica Vijeća sigurnosti, mada su pritom Srbija i JNA apostrofirane kao najveći generatori problema (James Baker). Bio je to važan korak ka internacionalizaciji jugoslavenske krize. Embargo će opstati još dugo nakon što više nije bilo ni Jugoslavije, ni Lončara kao ministra, dakle bio je dio politike međunarodne zajednice neovisno o signalima koji su dolazili odavdje. Ta zabrana možda privremeno jest naštetila Hrvatskoj (a kasnije još više Bosni i Hercegovini), premda ju je bilo relativno lako i zaobići, ali su im internacionalizacija jugoslavenske krize, uz kasnije aktivno uključanje SAD-a, svakako trajno, zapravo presudno, odgovorali. Bili su to efekti invektiva dijelom kojih je bilo i odlazeće ministarstvo s Lončarom na čelu. No on tad zasigurno nije razmišljao u kategorijama kojoj sukobljenoj strani nešto više koristi, a kojoj šteti. Suprotno nekim ocjenama s obje strane, on je teško mogao istovremeno biti i izdajnik Hrvatske, i hrvatska krtica u Beogradu. Iako uvijek Hrvat, bio je čovjek koji je svoju karijeru i život dugovao jugoslavenskoj državi i diplomaciji, nespreman da se u trenu presaldumi, ali i netko kome je perspektiva međunarodne, svjetske šume s vremenom vjerojatno zamutila pogled na domaće drveće. Raspad jugoslavenske diplomacije, u knjizi donijeti primjeri pisama i sudbina raznih jugoslavenskih ambasadora te 1991. građa su za jedno posebno poglavlje ili novu studiju. Svijest da se tako pomno građeni politički i vanjskopolitički ugled koji je Jugoslavija desetljećima imala ruši kao kula od karata, da sve prednosti u tako kratkom roku mogu biti poništene mogla se kod Lončara buditi sporije nego drugdje. Racionalizirati sve to moglo je biti teško, čak i nekom inače smirenom i trezvenom kao što je bio on. Taj moment možda u knjizi nije do kraja uhvaćen, preko toga se prešlo jer bi se možda smatralo jugonostalgičnom patetikom, a zapravo radi se o univerzalnoj stvari, rastanku čovjeka od svoje prošlosti, ideala, djela. Ipak, i Jakovina i Lončar kao da su se prešutno suglasili u želji da ova knjiga ne bude puki prilog „povijesti poraženih“. Naposljetku, pred Lončarom je, čak i nakon umirovljenja, bilo još tridesetak godina rada, diplomatske aktivnosti, sa i bez formalnih funkcija, čime je dao svoj obol i u formiranju hrvatske mlade diplomacije. O tome svjedoči i dojmljiva i probrana foto-galerija u knjizi, Lončar u društvu mnogih svjetskih državnika u rasponu od Hruščova i Gorbačova, preko Cartera, Reagana, Busha starijeg, Ivana Pavla II. do Obame i Angele Merkel, ali koja znakovito završava slikom sa Brijuna i Lončarom koji sjedi ispod široko razvijene hrvatske zastave. Poruka je to kako Budimir Lončar po svojoj

prirodi nikad nije bio introvertirani i poraženi apatrid, već upravo patriotski tip, onaj koji želi pripadati, biti prisutan i doprinositi, lokalno i globalno. Za njega je bila bitna ona šansa koju je umreženi svijet pružio, mogućnost da se svjetskoj javnosti prikaže najbolje od nacionalnih postignuća. A nije li upravo to bila i tajna uspjeha djela Ive Andrića, koje je u našem književnom prostoru ponajbolji primjer sinteze univerzalnog i partikularnog? On je zato i ovjenčan Nobelom, kao „izuzetan književnik iz jednog novog, interesantnog dela sveta“, kako je glasilo jedno od mišljenja u švedskoj Akademiji. Bio je to prilog istini suvremenog čovjeka da njegova „domovina ne smanjuje svijet. Ona je toliko vrijedna koliko je svijetu potrebna“ (Vlado Gotovac). Upravo u okviru takvog domoljublja nedavno se, prilikom promocije ove knjige, definirao i sam Lončar, hrvatstva otvorenog i svjetski orijentiranog. Takav patriotizam ovdje je uvijek bio konstitutivniji i važniji za opstanak nego bilo koji autarkični i samozadovoljni ekskluzivizam. No uz svo poštovanje, pa i fascinaciju, koju su i Martens i Jakovina očitovali prema svojim predmetnim junacima, ove knjige naposljetku ipak nisu spomenici. One su prvenstveno otvoreni prilog razumijevanju povijesnog iskustva, prostora, vremena, i pojedinca u njima, te samo kao takve mogu ostati trajno inspirativne i privlačne.

Marino Badurina